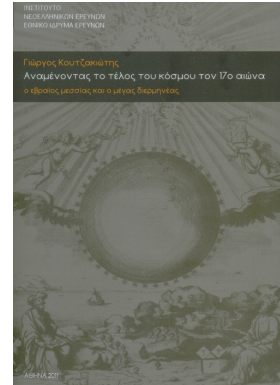

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ

Γιώργος Κουτζακιώτης

Αναμένοντας το τέλος του κόσμου τον 17ο αιώνα. Ο εβραίος μεσσίας και ο μέγας διερμηνέας

Σειρά: Αυτοτελή Δημοσιεύματα 120, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2011

260 σελ.

ISBN 978-960-9538-02-2

Θέμα του βιβλίου είναι η πρόσληψη του μεσσιανικού κινήματος του εβραίου μυστικιστή από τη Σμύρνη Σαμπατάι Τσεβί (1626-1676) –ενός από τα σημαντικότερα μεσσιανικά κινήματα στην ιστορία– από τους Έλληνες λογίους της εποχής. Μελετώντας τη μέχρι σήμερα διεθνή ιστοριογραφική παραγωγή για το κίνημα αυτό, παρατηρεί κανείς ότι οι μόνες πηγές που δεν αξιοποιήθηκαν είναι οι ελληνικές και ότι, ενώ η πρόσληψη του κινήματος από τους προτεστάντες χριστιανούς έχει ξεταστεί διεξοδικά, ελάχιστες αναφορές γίνονται στους ορθόδοξους χριστιανούς, οι οποίοι αποτελούσαν και τη μεγαλύτερη χριστιανική πληθυσμιακή ομάδα της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπου και διαδραματίστηκαν τα κύρια γεγονότα. Το κίνημα του Σαμπατάι ήταν, πρώτα απ' όλα, δημιούργημα της εποχής του, μιας εποχής η οποία διαπνεόταν από εσχατολογικές και μεσσιανικές ιδέες και την οποία η ιστοριογραφία θεωρεί ως εποχή μιας γενικής κρίσης, που δεν περιορίστηκε μόνο στην Ευρώπη αλλά άγγιξε πιθανώς και μεγάλο μέρος της Ασίας.

Στο Πρώτο Μέρος του βιβλίου, παρουσιάζονται οι παράγοντες δημιουργίας του εσχατολογικού και μεσσιανικού αυτού κλίματος στον ευρωπαϊκό και τον μεσογειακό χώρο, στις παραμονές του κινήματος. Το κλίμα που είχε τότε διαμορφωθεί δεν μπορεί να γίνει κατανοητό σήμερα παρά μόνο υιοθετώντας την κυρίαρχη οπτική των ανθρώπων της εποχής· δηλαδή, προβάλλοντας και αποκρυπτογραφώντας τα σημεία που οι άνθρωποι έβλεπαν στον χώρο και τον χρόνο τους και τα οποία φαίνονταν να συνδέονται αρμονικά μεταξύ τους, στοιχειοθετώντας τις λέξεις ενός μεγάλου ανοιχτού βιβλίου προφητειών· σημεία στον ουρανό και τη γη, στα ιερά κείμενα και τις χρονολογίες, στους αριθμούς και τις λέξεις.

Το κίνημα του Σαμπατάι, το οποίο συγκλόνισε τις εβραϊκές κοινότητες όλου του κόσμου, δεν θα μπορούσε ασφαλώς να περάσει απαρατήρητο και να μην καταγραφεί στις ελληνικές πηγές. Οι μαρτυρίες αυτές εξετάζονται και συσχετίζονται με τις πληροφορίες της υπάρχουσας ιστοριογραφίας στο Δεύτερο Μέρος του βιβλίου. Η καταγωγή του εβραίου μεσσία, η περιοδεία του, ορισμένες όψεις του κινήματός του, ο εξισλαμισμός του, η ακόλουθη στάση του και η εξορία του μαρτυρούνται σε ελληνικά ιστοριογραφικά και χρονογραφικά έργα τα οποία συντάχθηκαν από τα τέλη του 17ου έως τα τέλη του 18ου αιώνα. Πέρα από τα έργα αυτά, σε ορθόδοξους εκκλησιαστικούς κώδικες της εποχής του κινήματος καταγράφεται ένα ελληνικό κείμενο το οποίο φέρεται να είναι η μεσσιανική εγκύκλιος του Σαμπατάι. Το κείμενο αυτό είναι αυθεντικό και είναι μετάφραση μιας εγκυκλίου, της οποίας το εβραϊκό πρωτότυπο δεν σώζεται. Η ελληνική μετάφραση αποτέλεσε τη βάση για τη μετάφραση της εγκυκλίου αυτής και σε άλλες γλώσσες (αρμενική, τουρκική, ιταλική) και, επομένως, διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στη διάδοσή της πέρα από τα όρια των εβραϊκών κοινοτήτων. Το ελληνικό κείμενο συνέβαλε έτσι καίρια στην κοινοποίηση των εξαγγελιών του εβραίου μεσσία σε άλλες εθνοθησκευτικές ομάδες και αναθέρμανε ασφαλώς τους εσχατολογικούς φόβους και τις μεσσιανικές ελπίδες στους λόγιους κύκλους της αυτοκρατορίας.

Μεταφραστής της εγκυκλίου του Σαμπατάι στα ελληνικά ήταν ο μέγας διερμηνέας της Υψηλής Πύλης Παναγιώτης Νικούσιος, ένα γνωστό πρόσωπο της εποχής, καθώς θεωρείται ο πρώτος χριστιανός που απέκτησε σημαντική θέση στη σουλτανική Αυλή. Ποιες αναζητήσεις όμως ώθησαν τον Νικούσιο στην ελληνική μετάφραση της εβραϊκής μεσσιανικής εγκυκλίου; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό έρχεται αβίαστα, αν ο ιστορικός σκιαγραφήσει τον κόσμο του μεγάλου διερμηνέα, πράγμα που γίνεται στο Τρίτο Μέρος του βιβλίου. Πρόκειται για έναν κόσμο διαποτισμένο από μυστικιστικές ερμηνείες, ο οποίος περιστρεφόταν γύρω από έναν βασικό άξονα, εκείνον της πολλαπλής ανάγνωσης του παρόντος για την πρόγνωση του μέλλοντος της χριστιανοσύνης. Το πεδίο παρατήρησης του Νικουσίου ήταν εξαιρετικά ευρύ και εκτεινόταν από το ουράνιο στερέωμα ως τα αρχαία και τα ιερά κείμενα. Οι πλανήτες και τα ζώδια, η εβραϊκή *Βίβλος* και το *Κοράνι*, ή τα ιερογλυφικά των αρχαίων αιγυπτιακών οβελίσκων, δεν συγκροτούσαν γι' αυτόν απλά ένα χώρο άσκησης των γνώσεών του, αλλά ένα χώρο που «κήρυττε» τη χριστιανική αλήθεια και προμήνυε τη Δευτέρα Παρουσία.

Χορηγός της έκδοσης
Ίδρυμα Λίλιαν Βουδούρη

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ: ΙΝΕ/ΕΙΕ ΚΑ ΚΕΛΛΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΤΗΛ.: 210-72 73 554, E-MAIL: kne@eie.gr
ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ: ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΕΙΕ ΚΑ ΜΕΛΙΝΑ ΚΟΡΟΖΗ
ΤΗΛ.: 210-72 73 942, E-MAIL: bookstore@eie.gr